

Joar Tranøy:

Menneskerettigheter og barnevern
i Norge og Sverige

Undersøkelse av sakkyndige utredninger

Rapport

Nordisk Samarbeidsråd for kriminologi-
Universitetet i Stockholm

Del I Bakgrunn

side 1-9

Innledning
Fylkesnemnda(Norge)
Barnelovgivning i Sverige
Sakkyndigrollen
Nøytrale og habile sakkyndige?

Del II Problemstilling, teoretisk perspektiv, metode og utvalg

side 9-14

Problemstilling og teoretisk perspektiv
Metode: kildekritikk og kildekontroll
Utvalg av sakkyndige utredninger i perioden 2000-2004(n=37)
Kritiske informanter

Del III Metodebruk i sakkyndige utredninger – en analyse

side 15-27

Innledning
Mangelfull dokumentasjon på omsorgssvikt
Patologisering av foreldre
Mangelfull begrepsavklaring
Manglende kildekritikk
Dekontekstualisering
Attribusjonsfeil
Gjengivelsesfeil
Tendensiøse gjengivelser og framstillinger
Oppsummering

Del IV Sakkyndighetsarbeid, rettssikkerhet og menneskerettigheter

side 27-46

Innledning
Barnevernets undersøkelser og sakkyndiges rolle
Psykologenes profesjonsmakt
Rettssikkerhet og menneskerettigheter
Sakkyndige som rettssikkerhetsgaranti?
Summary

Del I Bakgrunn

Innledning

Rapporten handler om sakkyndighetsarbeid i barnevernsaker i Norge og Sverige. På grunn av kort tidsramme og manglende tilgang på saker fra Sverige, er undersøkelsen begrenset til granskning av sakkyndige utredninger i norske barnevernsaker.

Rapporten gir i del I kort beskrivelse av gjeldende barnelovgivning i Norge og Sverige og sakkyndighetsrolle. Del II redegjør for problemstilling, teoretisk perspektiv og metode der fokus for problemstillingen er metodebruk i sakkyndighetsutredninger. Anvendt teori er Abbots profesjonsteori(1988) og Dawes(1994) vitenskapsmetodiske kritikk av klinisk psykologi. Del III tar for seg undersøkelse av et utvalg(n=37) sakkyndige utredninger fra perioden 2000 – 2004 der kildegrunnlaget granskes spesielt. Siste del(del IV) drøfter rollen til psykologisk sakkyndige i barnevernsaker med vekt på rettssikkerhet og menneskerettigheter.

Fylkesnemnda(Norge)

Lov om barnevernstjenester av 1992 erstattet den tidligere barnevernsloven med kommunalt utvalgte nemnder. De tidligere nemnder hadde en tilkalt dommer, som skulle avgjøre om vilkårene for tvangsvedtak var tilstede.

Barnevernsnemndene ble erstattet av fylkesnemnd – Fylkesnemnda for sosiale saker som består av en jurist, to tilkalte sakkyndige medlemmer og to lege medlemmer. Den nye barnevernloven skulle i større grad sette barnas interesser i sentrum, og ivareta rettssikkerheten.(Falck og Havik 2000). Ved innføring av den nye lov om barneverntjenester av 1992 har barnevernets beslutninger i større grad blitt en funksjon av profesjonelle vurderinger framfor lege og politiske. Hoved-siktemålet for den nye loven har vært å styrke Det juridiske og faglige grunnlaget for avgjørelsene. Lovendringen har betydd at *psykologer* -

som representanter for en sentral del av den faglige kunnskapen – er blitt trukket *mer* med i beslutningsprosessen. Sakkyndige psykologer foretar egne undersøkelser og vurderinger basert på sin fagkunnskap når de tar stilling til spørsmålet om tvungen omsorgsovertakelse. Deres vurderinger tillegges betydelig vekt når beslutningene fattes. En undersøkelse av 50 saker om omsorgsovertakelse fremmet for fylkesnemnda i Sør-Trøndelag viser at 84,2 % av sakene ble vedtatt i overensstemmelse med kommunens forslag som og var identisk med utnevnt psykologs utredning(Iversen,1998:4) Ut fra et rettssikkerhetssynspunkt er det betenkelig at fylkesnemnda og domstolen som beslutningsorgan og barnevernstjenesten som part engasjerer psykologisk sakkyndig. Barnevernet utferdiger mandatet. En slik institusjonell ordning reiser tvil om uavhengigheten til sakkyndige.

Organiseringen og sammensetningen av fylkesnemnda beskrives av juridiske eksperter som et framskritt med hensyn til rettssikkerhet i forhold til barnevernsnemnda: ” *Med innføringen av fylkesnemnda som beslutningsorgan i tvangssaker i barnevernet ble initiativfunksjonene delt på to uavhengige organer(...)*Hensikten var at det ikke skulle være det samme organ som tok den endelige beslutningen. Erfaringene med barnevernsnemnda viste at beslutningene ofte ble tatt lenge før selve forhandlingsmøtet fant sted. Når fylkesnemnda får en sak inn til avgjørelse vil ingen av nemndsmedlemmene ha kjennskap til saken fra tidligere arbeid med den, slik at nemnda treffer sin avgjørelse kun på bakgrunn av sakens dokumenter og det som kommer fram i forhandlingsmøtet, på samme måte som domstolene.”(Kjønstad, 2002:61)

Sakkyndighetsrollens funksjon i fylkesnemnda og andre rettsinstanser i barnevernsaker er ikke problematisert. Det er for eksempel ikke stilt spørsmål om hva slags relasjoner det er mellom barnevern og sakkyndige. Både retten, fylkesnemnda og barnevernstjenesten tar utgangspunkt i det samme utvalg av sakkyndige. De samme sakkyndige psykologer tar vanligvis oppdrag både fra barneverntjenesten og domstolen. I motsetning til den private part, har barneverntjenesten ansvar for å fremme saken for nemnda og følgelig også ansvar for å få

den opplyst (§7-3). I praksis er det slik at fylkesnemnda sjelden oppnevner sakkyndige (Havik, 2000:67), og Barne- og familiedepartementet har anbefalt at dette bare bør skje unntaksvis når *"leder finner saken mangelfullt utredet i spørsmål som krever særskilt sakkyndighet"* (Rundskriv av 5. januar 1993 i NOU 1995:23:15). Barneverntjenesten får dermed en annen stilling enn den private part i saker om omsorgovertakelse. Når det gjelder den private parts mulighet til å engasjere sakkyndig, beskrives det av sakkyndige psykologer og myndigheter som en subjektiv mulighet til å styrke egen sak (Reigstad 1994, NOU 1995:23, Backe- Hansen 2003). Spørsmålet er om ikke også barneverntjenesten kan antas å gjøre det samme.

Barnevernlovgivning i Sverige

I dag reguleres barnevernet i Sverige i hovedsak av sosialtjenestelagen (1980:620, SoL) som baserer seg på frivillighet hos mottageren, og lag (1990:52) om særskilte bestemmelser om vård av unga (LVU), som inneholder hjemlene for anvendelse av tvang. SoL er i hovedsak en rammelov som angir materielle standarder for kommunens sosialtjeneste. Den inneholder få regler om sosialtjenestens utforming eller om barnevernet spesielt (Strömberg, 1999:127). Saksbehandlingen av tvangsvedtak innen barnevernet reguleres i hovedsak av egne prosesslover for forvaltningsdomstolene. Bestemmelser om tvang innen barnevernet ble overført til egen lov om vård av unge av 1988. Da ble det et klarere skille mellom frivillige vedtak og tvangsvedtak. Et såkalt helhetlig syn ble lagt til grunn. Det medførte at de forskjellige kommunale nemndene som tidligere hadde håndtert hvert av de gamle lovenes område, ble slått sammen til en nemnd, Socialnämnden, som behandlet alle typer saker. Dette

ble imidlertid endret med den nye kommuneloven av 1991 (kommunallagen,1991:900) som innførte større grad av kommunalt selvstyre. Så lenge de kommunale oppgavene blir utført, står kommunene nå fritt til å organisere nemndene de selv ønsker(Hammar, Norström og Thunved,1998:9).

Socialnämnden består for det meste av 15-20 medlemmer. Kommunestyret avgjør antall medlemmer. Minst halvparten av medlemmene må være til stede for at nemnda skal være beslutningsdyktig. Medlemmene har en stemme hver, og simpelt flertall er tilstrekkelig for å treffe vedtak. Nemndsmedlemmene kan ta opp saker av eget initiativ og nemnda trer sammen hvis ordføreren anser det nødvendig eller en tredjedel av nemndsmedlemmene krever det. Under møtet gjennomgår nemndsmedlemmene saksdokumentene. De private saker i en barnevernssak, eventuelt med advokater, har rett til å møte personlig før vedtak i saken treffes. Det er ikke vanlig at barn under 15 år er tilstede. Hvis de private parter er tilstede, blir de spurt om de har noe å tilføye, og får i så tilfelle uttale seg muntlig for nemnda. Partenes advokater eller representanter, ettersom barnevernstjenesten som regel er representert ved en av sine tjenestemenn(Socialstyrelsen,1995 :30), velger selv hvilke deler av saken de ønsker å understreke og i det hele tatt nevne under forhandlingene. Ifølge Socialstyrelsens undersøkelse av saker fra 1993 ble socialnämnden representert av jurist i 31 av de 238 sakene på kammarrättsnivå. Det var store geografiske forskjeller. I Stockholm hadde offentlig part advokat i 69 % av tilfellene, mens tallet for Göteborg var 12 prosent(Socialstyrelsen,1995:68). Den samme undersøkelse fra 1993 viser at i fire undersøkte länsretter, fikk socialnämnden i gjennomsnitt medhold i 80 % av sakene. De lokale variasjonene var store rettene imellom: fra 50 til 97 %(Socialstyrelsen,1995:70).

Sakkyndigrollen

Sakkyndigrollen har til hensikt å gi en annen instans (rettsinstans eller annen avgjørelsesmyndighet) grunnlag for å ta en avgjørelse fordi innsatsen selv ikke innehar tilstrekkelig faglig kunnskap på et bestemt felt som for eksempel barnevern. Psykologiske metoder og begreper spesielt innen klinisk psykologi kan ikke uten videre overføres til sakkyndige utredninger til rettsvesenet som tradisjonelt stiller strengere krav til bevis.

Profesjonsutdanningen i psykologi (cand. psykol) inneholder ingen spesialitet i sakkyndighetsarbeid.

Psykologisk sakkyndighetsarbeid i barnevernsaker er et ganske nytt fenomen. En kilde som kan kaste lys over utviklingen er Tidsskrift for norsk psykologforening. I tidsskriftet for året 1979 uttales blant annet følgende om holdningen til sakkyndighetsarbeid: ”10. juni 1977 gikk det ut skriv fra stadsfysikus til alle psykiatriske institusjoner i Oslo, alle familievernkontor og alle privatpraktiserende psykiatere og psykologer om oppnevning av sakkyndige i saker om barnfordeling og samværsrett. Henvendelsen gjaldt om mottakerne var villige til å motta anmodning fra retten om å være sakkyndig i slike saker. 25. november 1977 ble det sendt svar til byretten der det tydelig går fram at de spurte ikke kan tenke seg slike oppgaver.” (Backe-Hansen og Breder 1979:215). Motstanden var like stor når det gjaldt sakkyndighetsarbeid i saker vedrørende tvungen omsorgsovertagelse. Den viktigste begrunnelsen for reservasjonen var fagetisk. Slike oppdrag ville innebære å ta parti i en konflikt, enten mellom to foreldre eller mellom foreldre og samfunnet. Tyve år seinere etter at spørsmålet ble satt på dagsorden for norske psykologer, viser en landsomfattende undersøkelse at psykologer var engasjert som sakkyndige i 48 prosent av saksbehandlerne fylkesnemndssak (Næss, Havik, Offerdal, Wærness 1998): Grindes (2000:218) gjennomgang av fylkesnemndsvedtak som ble brakt inn til rettslig overprøving i 1995 fra fire fylkesnemndembeter viser at 39 % av disse var underbygd med uttalelser fra spesielt oppnevnte sakkyndige. Psykologers *holdning* til

sakkyndighetsarbeid i barnevernssaker synes å være *betydelig* forandret. Gjeldende lovverk stiller ingen krav til hvem som kan oppnevnes eller engasjeres som sakkyndig. Det forutsettes at vedkommende er ekspert innen sitt fag, men hvorvidt hun eller han er kvalifisert som sakkyndig i den enkelte saken, er det forvaltningsapparatet eller retten som avgjør(NOU 1995:23)For psykologers del er det ifølge eksisterende regelverk tilstrekkelig å ha embetseksamen i psykologi og dermed formalkompetanse som offentlig godkjent psykolog, for å påta seg verv som sakkyndig.

Denne kunnskapen har de tillegnet seg gjennom et seks og et halvt års profesjonsstudium hvor de har fått en relativt omfattende innføring i teori, forskningsmetoder og-resultater i ulike deler av psykologien og tilgrensende områder som for eksempel sosiologi og nevrofag(Norsk Psykologisk forening, Interaktive kilder). Embetsstudiet i psykologi (cand.psychol) er et klinisk studium med vekt på praktisk opplæring i behandlerrollen. Til forskjell fra hovedfag i psykologi med cand.polit grad (ikke klinisk utdanning), *legger embetsstudiet mindre vekt på skolering i vitenskapelig metode og vitenskapsteori.*

Klinisk utdannede psykologene får ingen skolering i kildebruk og kildekritikk(kildegransking). Psykologenes profesjonelle skjønn representerer et større spillerom i kraft av yrkestittelens legitimitet. Skjønnen deres gir større rom for uklarhet og ubestemthet fordi de er opplært til å legge stor vekt på egen "*klinisk erfaring*"(Freidson 1988,Ramsøy og Kjølørød 1986).

Til forskjell fra Sverige mangler psykologene i Norge et spesialiseringstilbud i utredningsmetodikk. I Norge finnes ikke fagmiljø i utredningsmetodikk blant psykologer, mens i Sverige anvender psykologer som er spesialister i utredningsmetodikk metoder innen historisk kildekritikk, sosialpsykologi, vitnepsykologi og attribusjonspsykologi.

I 1999 opprettet Barne- og familiedepartementet et register over barnefaglige sakkyndige til bruk for domstoler og forvaltning. For å stå oppført i registeret må den sakkyndige ha gjennomført et toårig opplæringsprogram og dokumentert fem saker innen barnevern og fem saker innen barnefordeling. Modellen bygger på embetsstudie i psykologi og gir ingen spesiell utredningskompetanse lik den som det svenske faggruppen av spesialister innen utredningsmetodikk med dosent Bo Edvardsson i spissen. Forum for sakkyndige psykologer(FOSAP) har offentlig gjort kjent at deres spesialister innehar kompetanse innen kildegransking, attribusjonspsykologi og vitnepsykologi. Klager på sakkyndighetsarbeid er overrepresentert i Psykologforeningen fagetiske råd i forhold til psykoterarbeid.

Nøytrale og habile sakkyndige?

Spørsmålet om psykologiske sakkyndiges nøytralitet og habilitet i barnevernssaker er blitt tatt opp av norske politikere på bakgrunn av enkeltsaker som for eksempel "Adelesaken" og "Svanhildsaken." Kritik mot sakkyndighetsrollen i barnevernssaker ble reist på det norske storting. "Svanhildsaken" høsten 2003 var bakgrunn til at stortingsrepresentant Finn Kristian Martinsen (KrF) stilte følgende spørsmål til barne- og familieministeren 13.11.2003: *"Flere påtar seg oppdrag som utredere for barnevernet og sitter som sakkyndige medlemmer av fylkesnemnda for sosiale saker. Denne sjongleringen mellom ulike roller, om det enn ikke skjer i samme sak, oppleves ofte som problematisk. Tilliten til sakkyndige medlemmer av fylkesnemnda svekkes når disse ofte også påtar seg oppgaver for barnevernet, og habiliteten trues. Hvordan vurderer statsråden denne problemstillingen, og vil statsråden foreta seg noe for å sikre tilliten til de sakkyndige medlemmer av fylkesnemnda?"*

Statsråden lovet å vurdere nye kvalifiseringsordninger der fylkesmannen kunne oppnevne sakkyndige i tilfeller med uenighet mellom kommune og privat part i barnevernssaker, samt oppnevne et utvalg som skulle vurdere kvalitetssikring av sakkyndiges rapporter i

barnevernssaker. Dette utvalget skal bl.a. utrede om det bør opprettes et særskilt kontrollorgan som innebærer en etterfølgende kontroll og kvalitetssikring av sakkyndiges rapporter i barnevernssaker. To år seinere(3/11-2005) stilte stortingsrepresentant Ulf Erik Knudsen (FrP) til likestillings- og forbrukerministeren likelydende spørsmål representanten Finn Kristian Martinsen (KrF). Bakgrunnen var medieavsløringer av falske sakkyndige erklæringer i forbindelse med benådning eller utsetting av soning.

Likestillings- og forbrukerminister Karita Bekkemellem (A) uttalte 14.11.2005 blant annet følgende med hensyn til kritikken av psykologisk sakkyndige i barnevernsaker:” *Jeg er imidlertid kjent med at det med jevne mellomrom reises kritikk mot de sakkyndige og kvaliteten på deres utredninger og myndighetenes bruk av sakkyndige. Det hevdes bl.a. at de sakkyndige som påtar seg utredningsoppgaver for kommunen ikke framstår som nøytrale fordi de er oppnevnt og betalt av kommunen. Det rettes også kritikk mot sakkyndiges arbeid og metoder, deres vurderinger og konklusjoner. Fr å sikre at de sakkyndige som oppnevnes for å utrede saker for den kommunale barneverntjenesten oppleves som uavhengige og nøytrale av den private part vil departementet etablere et system der fylkesmannen oppnevner sakkyndige ved uenighet mellom kommunen og den private part. Barne- og familiedepartementet har også oppnevnt et utvalg som har påbegynt et arbeid for å vurdere kvalitetssikring av sakkyndiges rapporter i barnevernssaker. Utvalget skal bl.a. utrede om det bør etableres et særskilt kontrollorgan som innebærer etterfølgende kontroll og kvalitetssikring av sakkyndiges rapporter i barnevernssaker. Begge disse tiltakene mener jeg vil bidra til å skape nødvendig tillit de sakkyndiges uttalelser.(...)”*

På bakgrunn av kritikken mot de psykologisk sakkyndige i barnevernssaker nedsatte Helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad i samråd med justisminister Knut Storberget en arbeidsgruppe(”Sakkyndighetsutvalget”) som skulle gjennomgå systemet med sakkyndige i justissektoren. 28. mars 2006 forelå en rapport fra Barne - og likestillingsdepartementet. I

følge pressemeldingen fra departementet har sakkyndighetsutvalget foreslått å etablere en ”Barnesakkyndig kommisjon” etter modell av Den rettsmedisinske kommisjon ”der alle rapporter fra sakkyndige i barnevernsaker skal rutinemessig sendes til kommisjonene for vurdering før de benyttes for en endelig avgjørelse- både i forvaltningen og domstolen. Utvalget foreslo i tillegg endringer i barnevernloven og tilhørende retningslinjer.”

Del II Problemstilling, teoretisk perspektiv, metode og utvalg.

Problemstilling og teoretisk perspektiv.

Siden psykologer besitter ekspertise som i stor grad er påaktet i samfunnet og spesielt av rettsvesen og barnevern, er det av stor interesse å utforske deres sakkyndighetsarbeide og rolle i barnevernssaker. Psykologers vurderinger på dette område representerer interessante problemstillinger for forskning, fordi psykologene i barnevernssaker er mer synlige for offentligheten sammenliknet med hva psykologer i mer tradisjonell praksis kan sies å være. Fokus på psykologers virke i samfunnet utgjør en forskningstradisjon i sosiologien (Abbot 1988) Psykologer er i liten grad gjort til gjenstand for empirisk utforskning (Abbot 1996 :325). Det finnes relativt få studier av psykologers sakkyndighetsarbeid. Psykologers rolle i barnevernsaker vet vi relativt lite om. Robyn Dawes ”House of Cards”(1994) er den mest omfattende og kompetente kritikk av grunnleggende teser i tradisjonelle teser i klinisk profesjonspsykologi. Deler av Dawes forskning er relevant med hensyn til psykologers sakkyndighetsrolle i barnevernsaker.

Profesjoner karakteriseres ved at de har legitim adgang til å håndtere bestemte oppgaver i samfunnet(Abbott 1988), slik psykologer har adgang til å opptre som sakkyndige i barnevernssaker. De har lisens, det vil si tillatelse til å utføre visse oppgaver mot betaling som andre ikke kan eller ikke har adgang til å utføre. Dette betyr at samfunnet både tillater og forventer at yrkesutøverne gjør noe som andre ikke får lov til. De vil påberope seg en rett til å uttale seg på vegne av samfunnet om forhold som gjelder deres spesialområde.

Abbott(1988) påpeker profesjonenes institusjonaliserte kontroll over oppgaver i samfunnet som jurisdiksjon, det vil si deres ansvars- eller myndighetsområde. På bakgrunn av sine teoretiske kunnskaper og praktiske ferdigheter, kan de oppnå mer eller mindre eksklusiv kontroll over et oppgaveområde. I kraft av denne formelle kompetansen oppnår psykologene legitim adgang til å definere virkeligheten og til å gripe inn i den. Denne formelle fagkompetanse gir psykologene reelle muligheter til å oppnå hegemoni over barnevernsfeltet. Kliniske psykologers manglende kompetanse i kildegransking og utdanningsmetodikk er bakgrunnen for problemstillingen.

Karen Hassel, et av medlemmene i gruppen av Forum for sakkyndige psykologers(FOSAP), gjør rede for " Sakkyndige i barnevernssaker" i boka "Barnevern og omsorgsovertakelse"(Tjomsland 1997) Hassel uttaler blant annet om barnevernets tilgjengelige informasjon : " Den sakkyndige får vanligvis tilsendt alle sakspapirene. Av og til kommer det innsigelser mot at den sakkyndige er innsatt i saken når han/hun møter. Det henvises da til at den sakkyndige skal være uhildet. Til dette kan det sies at kjennskap til de faktiske opplysningene i saken, både mht. saksgang og om ulike forhold, er nødvendig for at den sakkyndige skal kunne planlegge sitt arbeid og ikke gjøre unødvendig dobbeltarbeid. Å ikke la seg påvirke av en bestemt forståelsesform, en måte å vurdere saken på er nettopp ett av kravene man må stille en som oppnevnes som sakkyndig. "(Hassel, 1997: 193)

Slik Hassel uttrykker seg om den tilgjengelige informasjon fra barnevernet ” *kjennskap til den faktiske forhold, er nødvendig for at den sakkyndige skal kunne planlegge sitt arbeid og ikke gjøre unødvendig dobbeltarbeid*”, er det rimelig å oppfatte hennes utsagn slik at barnevernets informasjon er uproblematisk. De er såkalt positivt gitt- objektive med hensyn til ”*ulike forhold.*”

Det betyr at informasjonene ikke er en positivt gitt objektiv substans, men del av virkelighet som konstrueres sosialt av ulike aktører med forskjellige interesser (Berger og Luckmann 1967)

Problemstillingen er å undersøke *psykologisk sakkyndiges metodebruk utredninger i barnevernssaker*. Hovedvekten i undersøkelsen er sakkyndiges metodebruk med hensyn til kildegranskning (spesielt hvordan psykologisk sakkyndige i barnevernssaker forholder seg til informasjon fra ulike offentlige etater), bruk av informanter og observasjoner i saker vedrørende omsorgsovertakelse som har vært prøvet i ulike rettsinstanser. Analysen er konsentrert mest om sakkyndighetsutredninger lagt fram for Fylkesnemnda.

Metode: kildekritikk og kildekontroll

Psykologers sakkyndige utredninger underkastes kildekritikk. Metoden er historisk kildekritikk (Dahl 1967) der formålet er granskingen av kilders troverdighet, pålitelighet (korrekt, nøyaktig informasjon) og gyldighet (relevans) for aktuelle saksforhold.

Et grunnleggende kildekritisk spørsmål gjelder beretningers/opplysningers troverdighet, pålitelighet og relevans for det som skal undersøkes. Herunder kommer spørsmål om informanter og gjenfortolkers mulighet for korrekt observasjon og gjengivelse. Viktige spørsmål i forhold til troverdighet og pålitelighet er blant annet: Hvem er mottaker? Hvem forsøker utrede å overbevise/overtale? I dette forhold kommer makt og interesse inn. Hvem

er aktører, hvilke interesser kan være involvert hos aktørene? Er opplysningene avledet direkte fra opprinnelig kilde eller de annenhånds gjengivelse?

Det er viktig å skille mellom *primær* og *sekundær* kilde. Primær kilde betyr den opprinneligste og bevarte og kjente kilde i en avhengighetsrekke av skriftlige kilder. De avledede kilder i samme avhengighetsrekke kalles sekundære kilder.

Førstehåndseberetning gjelder informant som selv har informert, eventuelt deltatt i, det han/hun beretter om. Annenhåndsberetning dreier seg om opphavsmann med opplysninger som gjengis fra andre.

Informasjon er annenhånds siden det er en versjon av opprinnelig utgave (primær kilde).

Sekundærmateriale vil si at det som er nedskrevet er fortolket av en annen som ikke var vitne selv til den atferd som er beskrevet/rapportert. Sakkyndige psykologer baserer ofte utredningene på tilgjengelig materiale. I tilfeller uten kildekontroll kan opplysninger være beheftet med feilkilde som kan gi grunnlag for feilaktige konklusjoner. Kildekritikk kan og omfatte vurdering med hensyn til informanters troverdighet. Det er ikke gitt at gode samarbeidspartnere fra andre etater(eks. BUP, PPT, sosialtjeneste) gir rett informasjon.

Mangel på primærkilder gjør det nødvendig å undersøke hvordan opplysninger er framskaffet eller oppstått. Forekommer et motiv hos kilden når de gjelder interesse for å søke bestemte opplysninger(fokus), er det viktig å få klarlagt. Meddelerens nærvær- var han(hun) til stede – observerte de selv eller refererte de til det som ble meddelt av iakttakere. Hva visste de og hvilke holdningen hadde hun(han) til det som skjedde. Kildegranskningen bygger på klienters opplysninger basert på intervjuer som konfronteres med opplysninger gitt i barnevernets rapporter og psykologisk sakkyndige. Dette gjelder særlig tilgang til grunnlagsmateriale i barnevernsrapporter (eksempel notater fra barnevernets saksbehandlere, PPT, BUP) I tillegg har jeg fått samtykke fra foreldre til å intervju informant fra barnehager, advokater, leger og helsesøstre. Ni personer er intervjuet med henblikk på kontroll av gjengitte utsagn fra

intervju med rettsoppnevnte sakkyndige. Analysen er i hovedsak fokusert på følgende metodiske spørsmål: riktig gjengivelse fra informanter, begrepsavklaring (sentrale begreper avklares slik at premissene i vurderingsgrunnlaget for konklusjonen (er)framtrer tydelig), betydning av kontekst, attribusjon, og observasjon. Betydningen av variabler som for eksempel klassebakgrunn, kjønn med hensyn til innvirkning på psykologers sakkyndighetsarbeid er ikke undersøkt.

Utvalg av sakkyndige utredninger i perioden 2000-2004(n=37)

37 saker ble prøvet i fylkesnemnda. Resultatet var vedtak om omsorgsovertakelse i alle sakene. I alt 21 psykologisk sakkyndige var fordelt på de 37 sakene: En psykolog utredet til sammen 5 saker, to psykologer utredet tre saker hver(6), åtte psykologer utredet to saker hver(16) og ti psykologer utredet sak hver(10).

19 av fylkesnemndssakene ble seinere prøvet i tingretten i løpet av perioden 2000-2004. I en av sakene ble omsorgsovertakelsen opphevet. Vedtaket var for øvrig i samsvar med nyoppnevnt psykologisk sakkyndig. 12 av de 19 "tingrettssakene" er prøvet i lagmannsretten hvor en av sakene også omsorgsovertakelse ble opphevet i overensstemmelse med ny psykologisk oppnevnt sakkyndig. Er det mulig å vite i hvilken grad utvalget av 37 saker vedrørende omsorgsovertakelse er representativt for slike saker generelt? Sakene er ikke tilfeldig utvalgt. Foreldre tok selv kontakt med meg for å presentere sin sak. En slik henvendelse basert på frivillighet tilsier at de neppe er representative for gruppen foreldre som har vært gjenstand for vurdering for om deres omsorgsevne er tilstrekkelig til å ta hånd om deres barn i nåtid og framtid. Det at informantene selv har tatt initiativ overfor forfatteren i forbindelse med sin sak gjør at de sannsynligvis representerer en såkalt undergruppe biologiske foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn. En slik sannsynlig skjevhet er lite relevant for undersøkelsens problemstilling - der fokus er gransking av metodebruk i

psykologers utredninger. Men hva med de psykologisk sakkyndige? Er de 21 psykologer som utførte de 37 sakkyndighetsutredninger representative for psykologer som blir utvalgt til sakkyndighetsarbeid i barnevernssaker og som påtar seg dette arbeidet?

Kritiske informanter

Jeg har intervjuet uformelt psykologer, advokater og kritikere tilknyttet organisasjoner som *"Gruppen til Familiens Selvstendige Rett"* og *"Nordiska Kommitteen för Mänskliga Rättigheter"*(NKMR). Formålet med intervjuene var å få oversikt over oppfatninger hos kritikere med hensyn til gjeldende praksis i barnevernssaker i Norge og Sverige. Felles for kritikerne er fokus på rettssikkerhet og menneskerettigheter for barn og foreldre.

Jeg har snakket med tre psykologer(to menn og en kvinne) som har som sakkyndige utredere i barnevernssaker. De har 8-24 års arbeidserfaring som psykolog. De er kliniske spesialister og har mellom 4 og 29 sakkyndige utredninger for alle rettsinstanser i Østlandsregionen.

Del III Metodebruk i sakkyndige utredninger - en analyse

Innledning

Felles for de fleste psykologisk sakkyndige er at de bygger mer eller mindre på barnevernets dokumenter og at "positive" informanter(arbeidsgivere, kolleger, naboer, slekt) med hensyn til foreldrenes omsorgsevne/omsorgskompetanse stort sett er utelukket i intervjuutvalget.

Dette er også i samsvar med de fleste av mandatene for oppdraget der det heter: "*Utredningen bør inneholde samtale med BUP og kommunelege dr.N.N.*"

Det følgende presenterer hovedfunn i undersøkelsen med eksempler på ulike typer metodebruk og metodefeil. En mer detaljert framstilling med vekt på bruk av mange eksempler er planlagt publisert seinere(grunnlagsmaterialet)

Manglende dokumentasjon på omsorgssvikt

I de 37 utredningene som anbefalte omsorgsovertakelse var 9 basert på en ingen - annen - utveg konklusjon. I fem av de ni utredningene manglet klare beskrivelser og vurderinger av hva som utgjorde selve omsorgssvikten, det vil si hva som gjorde at barna var i en omsorgssituasjon som var utilfredsstillende eller uforsvarlig. Det manglet konkret påvisning hvilke belastninger barna utsettes for som gjør at det defineres som omsorgssvikt. Det er i få tilfeller(registrert to utredninger) hvilke behov barna trenger å få tilfredsstilt og hvilke ressurser som finnes hos barna og deres familie med nettverk.

Patologisering av foreldre

24 utredninger inneholdt beskrivelser av psykiske personlighetsavvik hos foreldrene. I tillegg var konklusjonen i 3 utredninger basert på beskrivelser av kognitive vansker- Moderat/ lettere utviklingshemming primært.

Intelligenstesten WAIS var hovedkilden i disse utredningene. Patologiske beskrivelser var et av hovedpremissene for fylkesnemndas beslutningsovertakelse i 15 saker. Påvisninger av psykisk sykdom/lidelse etter standardiserte kriterier manglet i 7 utredninger. Forsøk på alternative forklaringer og fokus på kontekstuelle sammenhenger manglet i 11 utredninger. I forsøk på å beskrive personpatologi manglet undersøkelse av opplysninger/observasjonsdata fra ulike kontekster. Hovedkilden var referanse til psykolog/psykiater. Kun i 5 tilfeller hadde disse satt en psykiatrisk diagnose. Rapportene er for øvrig preget av mangelfull undersøkelse basert på omsorgskompetanse basert på observasjonsdata.

Tendensiøse personframstillinger er et gjennomgående trekk i utredningene. Et eksempel er hva mor Anne gjennomgikk. I sakkyndiges rapport refereres ukritisk til barnevernets rapport: *”Det bygget seg etter hvert opp konflikter med barnehagen. Per ble tatt ut av barnehagen etter 1mnd.”* Utsagnet står løsrevet uten opplysning om videre sammenheng. I stedet gjentar den sakkyndige psykolog at mor var konfliktskaper ved å uttale i neste avsnitt: *”Her bygget det seg igjen opp store konflikter.”*

I følge mor var barnehagetilbudet til Per direkte uforsvarlig. Dette opplyste hun sakkyndige psykolog om. Mors opplysning le ikke omtalt i rapporten. Psykologen undersøkte ikke at det var flere foreldre som valgte å ta ut barna fra barnehagen grunnet sanitære forhold. Mor kontaktet også den sakkyndige psykologen for å meddele før den sakkyndige undersøkelsen var avsluttet. Barnehagen ble imidlertid stengt før rettsforhandlingene. Ingen av disse faktiske saksopplysninger ble vurdert av psykologen eller belyst i saken for fylkesnemnda.

Mor hadde anmeldt naboen for husbråk. Dette ble framstilt slik av den sakkyndige psykolog: *”Her bygget det seg igjen opp store konflikter. Mor fikk etter en tid egen leilighet i Ekornvegen. Hun opplevde at hun ikke fikk fred for naboen. Hun opplevde at de forfulgte henne og ville ødelegge for henne. Hun anmeldte dem til politiet i (...).”*

Den sakkyndige psykolog beskriver anmeldelsen som utslag av overdreven mistenksomhet. I følge mor hadde naboen alvorlig rusproblem. Hun ble redd for sin sønn. Mor benekter at hun har uttalt at hun følte seg forfulgt, men erkjenner at hun fortalte den sakkyndige psykolog at hun var redd naboen ville ødelegge for sønnen hennes.

Den sakkyndige psykolog fastslo at mor led av en psykose- det vil si at hun hadde realitetsbrist, vrangforestillinger og manglende sykdomsinnsikt. Hovedkilden til framstillingen av mor som psykotisk person var basert på intervju med spesialist i klinisk psykologi. Kilden er her *annenhånds* siden referansen til spesialisten ikke er gjengivelse fra uttalelser fra han selv, men fra sakkyndige som gir sitt eget referat fra samtale med spesialisten: ” *N.N. har opplevde henne som (...)Han opplever henne klart som paranoid(...)* *N.N. opplever at hennes realitetsbrist...* ” Disse spekulasjoner gjentas i utredningen i avslutning før konklusjon, der det heter: ” *ut fra egen samtaler med mor, opplysninger i saksdokumenter og samtale med psykolog N.N.vurderes N.N.(forfatterens kommentar: dvs.mor) i dag til å lide av alvorlig paranoia. Denne paranoiaen har utviklet seg gjennom lengre tid, dette gjør prosessen mindre gunstig(...)* Den sakkyndige legger videre til: ” *Rent diagnostisk kan hørselshallusinasjoner tyde på en utvikling i mer schizofren retning. Etter gjeldende diagnoseliste fra psykiske lidelser ICD-10 nytter man vanligvis ikke paranoiadiagnosen når hørselshallusinasjonene blir mer fremtredende. Det er da mer aktuelt å vurdere former for schizofreni.* ”

Den sakkyndige redegjorde ikke for diagnosegrunnlaget. Det er ikke redegjort for påvisning av realitetsbrist, vrangforestillinger, manglende sykdomsinnsikt og funksjonssvikt. Intet symptom er isolert sett nok kvalifikasjonsgrunnlag for en bestemt psykosed diagnose. De viktigste kriterier for en diagnose er forstyrrelser i realitetsoppfatning og innsikt(se for eksempel Retterstøl 1999).

Mangelfull begrepsavklaring

Mangel redegjørelse for bruk av sentrale begreper er registrert i 14 utredninger. Enkelte begrep er hyppigere brukt i disse 14 utredningene. Det er begreper som ikke presiseres. De gjentas i samme sak flere ganger. Slike gjentakelser kan føre til at begrepene blir tatt for gitt som en sannhet eller et faktum. Begrepet omsorg er et eksempel på et slikt begrep.

Omsorgsbegrepet kan forstås svært ulikt (Alvsvåg og Gjengedal 2000). Barns og voksnes tilsynelatende like atferdsmønstre kan ha svært ulike konsekvenser for barna og familien som helhet. Når det for eksempel påstås at *"Far har ingen innlevelsessevne" "far ser ikke behovene til barna og ønsker ikke å gå inn i det heller"* så blir det nødvendig å spørre: I forhold til hva? I hvilke sammenhenger og i hvilket omfang? Hvilke konsekvenser får dette for barna?

Manglende kildekritikk

Manglende kildekritikk forekom i 32 av de 37 utredningene. Metodefeilen var av ulik karakter og omfang. Et trekk ved sakkyndiges utredninger er mangelen på kildekritikk i forhold til innhentede opplysninger fra Barnevernet (BV). Konklusjonene i 18 sakkyndige utredninger henviste til annenhåndsupplysninger innhentet fra barnevernets rapporter. I 16 sakkyndige utredninger forekom opplysninger som var basert på sladder og rykter "bekymringsmeldinger." Ikke-kontrollerte opplysninger er gjengitt ukritisk som faktum i 18 saker. Et eksempel er blanding av upåviselige påstander og sladder: *"Britt Bakken, samboer til fars søskenbarn, har observert at mor har klemt hånden til Tea rundt en kaktus. Når barnet puttet fingrene i munnen, tok hun fingrene i munnen og bet. Hun observerte at barna hadde blåmerker. Mor skal også ha kløpet barna så de begynte å gråte. Slektninger til far har også opplyst at hun skal ha knipse et av barna på munnen fordi det lente munnen inntil bordet. Den (...) kom det inn en anonym melding om at mor hadde slått Tea i ansiktet på badestranden for*

en tid siden. Det var også mye roping og kjefting fra foreldrene på begge barna.”

Mor benekter i intervju med forfatteren at hun skal ha kløpet og knipset barna. Mor påstår videre at kaktusepisoden gjaldt et uhell der Tea selv av nysgjerrighet hadde tatt borti kaktus og stukket seg. Mors opplysninger kan verken bekreftes eller avkreftes fra andre kilder. Det hører med til alminnelig saklighet at ulike parters oppfatninger og framstillinger av hendelsesforløp opplyses. Dette er ikke gjort i dette tilfelle og heller ikke i 15 andre saker. Kildekritikk overfor barnevernets informanter er ikke utøvet. Opplysninger basert på intervju med advokat biologiske foreldre viser at fars familie var svært negativ til barnas mor. Sakkyndig psykolog har ikke vurdert bakenforliggende grunner(motiv) til den informasjonen som ble gitt til barnevernet.

Det er vanlig i utredningene å referere til det som angivelig er opplyst fra andre instanser:

”Flere instanser har påpekt at det virker som om foreldrene forståelse for barns behov og problemer.” I slike tilfeller vises det først og fremst til BVsrapporter som igjen direkte og indirekte refererte til BUP og PPT. En kildekritisk-stikk-kontroll at ti tilfeldige rapporter viser at sakkyndige psykologer sannsynligvis bygger på sviktende grunnlag ved å bygge barnevernets rapporter. Et av eksemplene gjaldt en mindreårig gutt midlertidig plassert på et barnehjem. Den sakkyndige psykolog innleder sin utredning med følgende: *”Undertegnede har hatt samtaler med personalet ved N.N. barnehjem og tatt del i personalets vurderinger og refleksjoner. Sakkyndige finner at gutten har hatt stor framgang i funksjon både sosialt og emosjonelt etter at han kom til barnehjemmet.”* Det var ikke konkretisert i utredningen hva framgangen bestod i- kun henvisning til at gutten var ”grei”.

I 4 av de 10 utredningene var ikke det tilfredsstillende samsvar mellom hva som var framstilt som opplysning av barnevernet med henvisning til BUP og PPT og hva som faktisk stod i rapportene til BUP og PPT.

Dekontekstualisering

Dekontekstualisering forekom i 28 av 37 utredningene. Dekontekstualisering dreier seg blant annet om å underslå opplysninger fra situasjoner i forhold til personbeskrivelser. Det er ikke saklig å beskrive en person som for eksempel aggressiv (aggressiv person) hvis tilfelle er at den samme person er registrert som aggressiv i noen tilfeller og i mange andre tilfeller ikke. Dekontekstualisering kan og forekomme når sakkyndige tar deler av en tekst eller handling ut av sin sammenheng og dermed hindrer leseren i å forstå sammenhengen. Dette gjør det umulig for domstoler og andre å vite hva som ligger bak et utsagn eller en handling. Slik dekontekstualisering er i realiteten uakseptabelt både etisk og faglig. Denne type feil gjør rapportene verdiløse som faglige dokumenter.

Et utsagn er alltid situasjonsbetinget. Dersom situasjonene/konteksten skrelles vekk, kan beskrivelsen få en forvrengt mening for leseren. Dekontekstualisert informasjon kan lede til feilaktige tolkninger og vurderinger. En type dekontekstualisering gjaldt bruk av tilgjengelig informasjon fra Barnevernets rapporter. I en av disse utredningene ble det vist til en barnevernsrapport som uttalte følgende: ”*Mor lot ofte gutten sitte et par timer alene.*”

Barnevernets kilde var helsesøsters rapport. I den står følgende: ”*Mor sier at det er bedre at han er der inne (forfatters kommentar: lekegrind) enn at han skader seg. Han er der bare når jeg holder på med noe som kan være farlig for han, eller når jeg vasker eller dusjer.*”

I helsesøsters rapport heter det videre: ”*Så sier hun at han er i lekegrind, for det har jeg anbefalt. Jeg sier at det er lurt å ha lekegrind i spedbarnsalderen, men ikke nå. Jeg spør om hun tror det er bra for han og hun svarer: ”Det er bedre at han er der enn at han skader seg. Han er der bare når jeg holder på med noe som kan være farlig for han, eller når jeg vasker eller dusjer.”*”

Uttalelsen om at barnet var overlatt til seg selv var hentet fra en diskusjon mellom mor og helsesøster om bruk av lekegrind. I helsesøsters rapport opplyses om at gutten kunne være i lekegrind opptil et par timer i løpet av en dag, men at han ikke var i lekegrinden sammenhengende et par timer. I rettssaken ble det uttalt av kommuneadvokaten at barnet ble overlatt til seg selv flere timer hver dag. Påstanden var urimelig sett i forhold til opplysninger fra samtalen mellom mor og helsesøster nedfelt i helsesøsters rapport.

Attribusjonsfeil

Attribusjonsfeil er beslektet med dekontekstualisering. Det er en kognitiv forvrengning der situasjonsbetinget atferd generaliseres til personlige egenskaper. En slik egenskapstilskrivelse kalles innen sosialpsykologien for attribusjonsfeil(Heider 1958) der den sosiale kontekst tilden observerte personens atferd neglisjeres. I 23 (n=37) utredninger mer enn en gang at problemer defineres ensidig forårsaket av mangler og feil hos barn og foreldre. Nesten ingen psykologisk sakkyndige vurderer barns fungering i forhold til ulike sosiale kontekster. Et eksempel er Bård og spørsmålet om hans negative atferd på barnevernsinstitusjon. Bårds protester og negative atferd ble forklart som følge av hans vanskelige personlighet. Analyse av problematferd knyttes ikke til samspill mellom institusjonstilværelse og personlighetstrekk. Et annet eksempel gjelder observasjonssituasjon og bakgrunn for denne. Den sakkyndige beskriver foreldres reaksjon på barns uakseptable atferd: ” *Foreldre grensesetter barna ved verbalt tilsnakk, men følger ikke opp med praktiske tiltak. Når barna likevel ikke hører etter, kan de bli sinte og gripe inn fysisk. Både mor og far kan bruke høy stemme når barna ikke hører etter og bli svært irritert. Det er forståelig at foreldre blir irritert når barna ikke hører etter. Tea og Kristian synes imidlertid å trenge mye tettere oppfølging og grensesetting enn det foreldrene tilbyr.*”

Det er ikke gjort rede for om dette er en vanlig situasjon eller ikke. Den sakkyndige opplyser ikke om konteksten til observasjonene. Barna hadde ikke sett sine foreldre på fem uker. Det er ikke vurdert hvordan barna reagerte på at en fremmed person (den sakkyndige) var til stede.

Gjengivelsesfeil

I en av de sakkyndige utredningene uttales blant annet: ” *De anonyme meldingene mener mor er hevnaksjoner, og hun forstår ikke at barnevernet er bekymret, og sier at de lyver.* ” I barnevernets notater er opplysningene av en noe annen karakter. I disse notater heter det: ” *Mor sier igjen at hun ikke forstår at barnevernet kan være bekymret når ingen fra BV har kontaktet henne på 2 ½ mnd. Mor sier igjen at hun vil vite hva BV er bekymret for. Saksbehandler sier at BV bl.a. er bekymret for guttens utvikling hva gjelder språk og begrepsforståelse. Mor sier at det er blitt mye bedre siden han begynte i barnehagen.* ” Spørsmålet om bekymring får en annen betydning sett i forhold til at BV ikke hadde kontaktet mor på 2 ½ måned og at bekymringen først og fremst gjaldt språk og begrepsforståelse - og ikke nødvendigvis omsorgssvikt. I en annen sakkyndig utredning var spørsmålet mors kognitive vansker. Sakkyndige forsøkte å bekrefte sin antakelse med å vise til mors ” *meget svake resultater* ” fra grunnskolen. Dette ble definert som ” *generelle lærevansker* ” som betyr det samme som evnemessig svikt eller kognitiv svikt. Sakkyndig psykologs metode var å undersøke om karakterene på ungdomsskolen var reelle. Han intervjuer lærerne. En forutsetning for en slik undersøkelse er at informantene blir gjengitt korrekt. Det avgjørende ” *bevis* ” var om karakteren NG i matematikk skriftlig eksamen var reell: ” *Klasseforstander sier at hun fikk NG til eksamen etter at han som eksaminator hadde måttet ”legge opp til henne.* ” Utsagnet til rettsoppnevnt sakkyndige er non-sense. Mor gikk opp til ordinær skriftlig eksamen. Det betydde at hun ikke hadde rett på tilrettelegging. Mor mottok ikke

spesialundervisning og var aldri vurdert for slikt. Klasseforstander har benektet at han har uttalt det som sakkyndig siterte i sin utredning.

Tendensiøse gjengivelser og framstillinger

Tendensiøsitet er beslektet med gjengivelsesfeil. Forskjellen er at leseren nesten umerkelig overser at saksbeskrivelsen kan være skjevt framstilt. Sakkyndige kan ut fra fordommer i saken lete etter det som man ønsker eller forventer å finne. En slik forventning kan styre utvelgelsen av informasjon på en skjev måte. Det kan gjelde innhenting av informasjon fra egne undersøkelser som intervjuer og observasjoner eller tilgjengelig datamateriale fra andre etater eksempel barne - og ungdomspsykiatri(BUP) og pedagogisk- psykologisk tjeneste(PPT)

Det følgende eksempel er hentet fra sakkyndig beskrivelse av foreldre som inkompetente omsorgsgivere for sine barn: ” Dr. Sara Larsen har opplevd mor som veldig oppfarende verbalt overfor barna. Hun har nærmet glefset til dem. Når hun har spurt om barnas utviklingstrinn, har hun hatt perspektivet hos seg selv. Sara Larsen opplever far som mer deltakende og mer observerende i forhold til barna. Det virker som han gjør sitt beste.”

Denne samme legen har i intervju med forfatteren bekreftet at hun uttalte til sakkyndige at mor opptrådte ”*oppfarende overfor barna*”, men presiserer at dette fant sted på legekontoret og at hun hadde uttalt følgende til sakkyndige: ” *Gutten var forkjølet og sliten. Mor beklaget seg over at hun hadde lite overskudd. Saken med barnevernet og utredning hadde tatt på.*” *Legen er uenig i den sakkyndiges framstilling. Hun hadde opplyst at far var mer aktiv i lek med barna, men ikke at mor var ”indifferent til barna.” Legen understreker at ”mor var nærværende på andre måte” og at barnas utviklingsnivå ikke var et tema, men at de snakket om ulike behov for de to barna. Legen mener at den sakkyndiges gjengivelse på dette punkt er fullstendig uriktig. ”De var derfor langt mer urolige hjemme enn i fosterhjemmet. Det var*

bare da far og barna holdt på med Nabbiperler, ar de satt rolig sammen uten spesielle konflikter.”

Tendens til å beskrive biologiske foreldre negativt forekommer i nesten alle utredninger. Et eksempel er følgende utsagn: *”Far opptar for eksempel hele spisebordet med sine hobbyaktiviteter og det er svært uryddig og til dels skittent i huset.”* Den sakkyndige observerte dette kun kort tid (15 min iflg biologiske foreldre). I følge foreldre og naboer var det vanlig at barna deltok i hobbyarbeidet som var bygging av modellfly. Den sakkyndige hadde ikke undersøkt dette. Språklig forskjellsbehandling i beskrivelse av samspill mellom foreldre og barn forekommer i 9 utredninger. Et eksempel er at biologiske foreldre ikke er sammen med barna på adekvat vis. Dette kan uttrykkes finurlig på ulike måter. Følgende eksempel viser hvorledes språklig manipulasjon kan forstørre forskjeller og gi et tendensiøst bilde: *”Det var bare da far og barna holdt på med Nabbiperler, at de satt rolig sammen uten spesielle konflikter. Far og Kristian holdt lenge på å blåse opp ballonger sammen.(...) Både Tea og Kristian har stort behov for stimulering, språklig og kognitivt. Foreldrene synes i liten grad å stimulere barna. Under siste samvær holdt de lenge på med ved. Jeg opplevde at det skjedde lite stimulering. Det virker som om barna i stor grad må ta initiativet selv til kontakt. De voksne snakker til dem men lite med dem.”*

Fosterforeldre leker med barna. Biologiske foreldre gjør det ikke. De *”holder på”* med ting. Vedsaging oppleves som lite stimulering. Det er ikke vurdert ulike kvaliteter ved samvær mellom barn og voksne. Stimulering omfatter mer enn direkte verbal kontakt. Dessuten bør det tilføyes at å sage ved forutsetter kommunikasjon og samhandling siden far og sønn sammen brukte en og samme *sag*.

Et annet eksempel gjelder bruk av observasjoner til å påvise foreldres inkompetanse ved at det viser seg i situasjoner at de ikke mestrer å sette grenser for barna: *”Jeg opplevde stor forskjell på Tores atferd hjemme og i fosterhjemmet. Spesielt under første hjemmebesøk var han svært*

urolig. Han sprang rundt og hoppet opp i stolen og sengene på barnerommet. Han hørte ikke på tilsnakk.”

Eksemplet gjelder samværssituasjon der barna etter å ha vært atskilt fra sine foreldre i nærmere 3 måneder, fikk være sammen med sine foreldre. Konsekvenser av en slik atskillelse drøftes ikke. Observatørens nærvær i samværet mellom barn og foreldre er heller ikke diskutert.

Et gjennomgående tema i de sakkyndige utredningene er beskrivelse på forskjell mellom fosterforeldre og biologiske foreldre med hensyn til omsorgskvaliteter ”*Foreldrene synes ikke å være i stand til å skape den struktur og forutsigbarhet som barna trenger for å utvikle seg optimalt. Resultatet av dette er at de blir mer urolig enn de er i fosterhjemmet.*

Beskrivelsen er ensidig i favør av fosterforeldre. De må regnes som tendensiøse da det ikke er vurdert at observasjonen i fosterhjemmet fant sted etter observasjonen med biologiske foreldre og/eller at barna hadde vært atskilt fra sine foreldre i lengre tid. 8 utredninger konkluderte med at foreldre var for dårlig til grensesetting og stimulering. De var dermed ikke kompetente omsorgsgivere for sine barn.

Oppsummering

Undersøkelsene av metodebruk i 37 saker vedrørende omsorgsovertakelse viser flere typer metodiske feil. 18 av de 37 utredningene var basert på barnevernets rapporter. Disse annenhåndskilder var ikke gjenstand for kildekritikk. Mangel på metodisk kritisk kontroll av observasjoner, tester og tolkning av utsagn med hensyn til pålitelighet og gyldighet er et gjennomgående mønster i de fleste av utredningene. Dette mønster er påfallende likt det Bo Edvardsson fant da han vitnet i en norsk barnevernssak ”Adelesaken” i 2001 (Borgarting

lagmannsrett - saken gikk for åpne dører). Han gikk i den forbindelse gjennom en rekke sakkyndige utredninger fra flere av Norges fremste sakkyndige tilknyttet FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer). Disse rapporter fikk i sin tid en skjebnesvanger konsekvens for en mor som ble fratatt sitt barn på et grunnlag menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg senere fant rettsstridig (Johansen vs Norway). I Edvardssons gjennomgang av rapportene til norske sakkyndige (*"Sammanfatning beträffande sakkunnigyttrande med flera frågeställningar i fallet Adele Johansen, 23.05.00"*) oppsummerte Edvardsson blant annet følgende: *"För bedömning av moderns psykiska tillstånd krävs ett allsidigt, helhetsorienterat bedömningssamtal. Det framgår inte att något sådant samtal skulle ha ägt rum och någon helhetsredovisning sker i vart fall inte.*

För bedömning av behandlingsbehov krävs et bedömningssamtal enligt föregående punkt - något sådant har inte redovisats.

Det hävdas att psykologen har vid ett tillfälle observerat moderen och (sonen) på psykologens kontor samtidigt som han skal ha samtalat med moderen och sonen. Dette torde vara en rätt onaturlig observationssituation. Något annat observatonstillfälle redovisas inte. Inte håller redovisas några observationer från tillfället på kontoret. Inte håller redovisas något om observationsmetodiken, så dess tillförlitlighet kan bedömas.

Källredovisning och källkritik kring de anförda uppgifterna oppviser stora brister.

Exempelvis kan inte oppgifter anses tillförlitliga när de inte redovisas med kontrollerbar källa. Moderen anklages för att inte ha förmått samarbeta med hjälpende myndigheter, men den andra möjligheten att hjälpende myndigheter inte förmått samarbeta med moderen övervägs inte alls".

Bo Edvardsson fant lignende forhold etter en analyse av psykologuttalelser i svenske barnevernssaker (*"Misbruk av psykodynamisk teori"* i Lennart Hane: *Rättvisan och psykologin*, Contra Förlag, Stockholm). Edvardsson fant at tilfeldige synsinger,

selvmotsigelser, uklar og upresis språkbruk, feilaktig og ugyldig bruk av teori, ulogiske resonnement og mangel på mothypoteser var regelen snarere enn unntaket.

Del IV Sakkyndighetsarbeid, rettssikkerhet og menneskerettigheter

Innledning

Det følgende beskriver ulike sammenhenger mellom barnevern og sakkyndige psykologer med hovedvekt på profesjonsmakt og rettssikkerhet.

Barnevernets undersøkelser og sakkyndiges rolle

Politets etterforskningsoppgaver i straffesaker kan minne om barnevernsarbeiderens utredning. Begge skal finne fram til de faktiske forhold: Om den tiltalte frifinnes eller dømmes, eller om barnet skal fjernes fra sin familie. Politiutrederens rolle er nøye regulert i straffeprosessloven og forskrifter: Ingen må forklare seg for politiet, men skal gjøres kjent med sine rettigheter, den siktede har rett til å være bistått av forsvarer, og avhøret blir gjennomlest eller opplest, og man kan komme med endringer, presiseringer, rette opp misforståelser m.m.

I barnevernssaker er dette helt annerledes. Det mangler helt regler for innhenting av informasjon. Den enkelte barnevernsarbeider avgjør fritt om samtaler med impliserte tas over telefon eller ved personlig fremmøte. I stor grad benyttes telefon i så måte. Den avhørte foreholdes ingen rettigheter og heller ikke mulige konsekvenser av saken. Ofte nevnes ikke engang at de opplysninger som gis, blir skrevet ned og brukt i saken. Man får ikke lest opp det saksbehandler skriver ned, og opplysningene blir ofte nedskrevet uten at det stilles et eneste kontrollspørsmål. Den informasjon som innhentes, nedskrives på en måte som synes å være av sterk subjektiv karakter, preget av den enkelte saksbehandlers oppfatning.

Informasjonen blir også i stor grad sortert, ut fra hva den enkelte saksbehandler anser for å være relevant. Selv i de enkleste straffesaker, som et biltyveri eller en promillesak, er rettssikkerhetsgarantiene atskillig bedre enn i barnevernssaker. Det er mye som tyder på at manglende rettssikkerhet fremmer overgrep etter barnevernlovene i Norge og Sverige.

Sakkyndige psykologers tolkningsrom av sakens fakta er stort. Derfor vil momenter som ikke har direkte psykologisk faglig forankring virke inn på vurderingene. Det gjelder særlig vitenskapelig standard for vurderingene – der metodebruk, særlig påviselig *manglende kildekritikk*. Sakkyndige psykologer er sentrale i fylkesnemnda, som innleide utredere av foreldrenes omsorgsevne. De engasjeres av barnevernet, som også utferdiger mandatet. Barnevernet bestemmer hvilken sakkyndig som skal brukes.

Psykologer er ofte sakkyndige fylkesnemndmedlemmer. Psykologisk sakkyndige som kommer til konklusjoner som strider mot barnevernets oppfatning sjelden engasjeres av barnevernet på nytt. Foreldrene i de 37 omsorgsovertakelsessakene kjenner ikke seg igjen med hensyn til beskrivelsene av dem i psykologers sakkyndige utredninger. Rettssikkerheten synes svakest i fylkesnemndene Pga. systemet i fylkesnemnda med utstrakt bruk av skriftlig materiale i stedet for å holde seg til muntlighetsprinsippet, som er helt sentralt i straffesaker og sivilprosessen utenom barnevernssaker, kan skriftlige ”vitneutsagn” bli brukt hemningsløst. Det saksbehandler skriver ned - uansett hvor galt det er referert - blir ofte et viktig bevis i seg selv. Psykolograpportene er nesten sammenfallende med barnevernsrapporten og bygger på opplysningene fra disse. I barnevernssaker bygges det derfor ofte på annen-, tredje- og fjerdehånds opplysninger, og ikke sjelden på anonyme meldinger. Anonyme meldinger vil det være umulig å forsvare seg mot, fordi man ikke vet hvem kilden er, om kilden er troverdig, om kilden har førstehånds kunnskap, eller bare har hørt mer eller mindre løse rykter, om kilden står i et motsetningsforhold til foresatte osv.

I straffesaker vil det være helt umulig og ulovlig å bruke anonyme henvendelser på denne måte. I rundskriv har Riksadvokaten sterkt advart mot bruk av anonyme kilder, og nevner spesielt at disse ofte er diktert av hevn, misunnelse eller ondskap, og at man gjør rettest i å gå ut fra at dette er tilfelle.

Sakkyndige oppnevnes barnevernet, uten forutgående kontakt og fullstendig over hodet på den private part. Ofte benyttes sakkyndige med tilknytning til barnevernet, eller sakkyndige satt opp på lister utarbeidet av barnevernet. Dette kan være sakkyndige som mer eller mindre er økonomisk avhengige av barnevernet, eller med nær tilknytning til barnevernet.

Foreldre som nekter å samarbeide med barneverntjenesten kan få tilbud om oppnevnt psykolog. Et brev fra Oslo kommune, Gamle Oslo barneverntjeneste (4/4-2002) viser det: ”*Selv om barneverntjenesten har forstått at du ikke ønsker kontakt, synes vi likevel at du får anledning til å uttale deg samt bli vurdert av en upartisk kilde. Barneverntjenesten vil med dette gi deg tilbud om utredning av psykolog i forhold til din omsorgsevne for Arne. Det blir viktig at du finner en psykolog som føles trygg, hvorpå barneverntjenesten vil betale utgiftene. Vi oppfordrer deg også til å la deg bistå av en advokat som vil kunne ivareta dine rettigheter.*”

Arnes far svarte ikke på tilbudet fra barnevernet. Far fikk nytt, men kort brev fra barneverntjenesten(3/5-2002): ”*Det ble på møtet den 29.april avtalt at barneverntjenesten sender en kopi av psykologer som kan utrede din omsorgsevne, hvorpå barneverntjenesten vil betale.*”

Søk i lovdata viser at på listen av psykologer som barnevernet anbefalte til far var det ingen som de siste to år konkludert i sine utredninger mot omsorgsovertakelse.

Psykologer som har flere sakkyndige oppdrag i barnevernssaker opptrer ikke sjelden på møter med barnevernet uten at den private part er tilstede, og får svært ensidig informasjon. Slik får

man i utgangspunktet negative synspunkter på den private part, før utredningen er påbegynt. Sakkyndige kan dermed bygge på faktisk feil grunnlag.

I straffe- og barnefordelingssaker er det selvsagt at det er retten som oppnevner sakkyndige, etter at partene har hatt anledning til å uttale seg. Det ville ha medført ramaskrik om politiet, fordi de satt med økonomiske midler, ensidig skulle kunne oppnevne sakkyndige, eller om den rike part i en barnefordelingssak skulle kunne bestemme dette, fordi den annen part ikke har midler. I barnevernssaker er det barnevernet som har midler og derfor ofte tiltar seg retten til diktatorisk å oppnevne sine sakkyndige.

Barnevernet avgir sin innstilling, som ofte er et sammendrag av negative opplysninger om de foresatte. Ikke sjelden uttaler barnevernsarbeiderne seg om en rekke av de vanskeligste forhold innen medisin, psykologi, pedagogikk og jus med en overfladiskhet som av og til er henimot grenseløs.

Behandlinga i fylkesnemnda er en prosessuell bastard. Det ser ut til at man holder seg til sivilprosessens regler "så langt disse regler passer". Dette betyr at prosessen i fylkesnemnda varierer fra fylkesnemnd til fylkesnemnd - et prosessanarki med en blanding av bevisførsel, lesing av dokumenter egentlig er skriftlige meningsytringer, skriftlige vitneopptegetninger som igjen blandes med muntlige forklaringer i nemnda. Noen ganger ønsker nemnda de sakkyndige tilstede, andre ganger ikke. Noen ganger dukker det plutselig opp nye opplysninger fra den offentlige part, opplysninger som barnevernet har sittet med lenge, uten å bekjentgjøre dem på forhånd. Det refereres til skriftlige opptegetninger fra anonyme vitner - som ikke sjelden er slarv og rykter - opphøyet til sannhet. I likhet med demokratiske og rettslige prinsipper i Norge er det den som anklager som har bevisbyrden for sine påstander. Det er således galt å legge udokumenterte påstander til grunn som sannheter om den som anklages motsier påstanden. Den anklagede skal ikke bevise sin uskyld, det er anklager som skal bevise sine påstander.

Psykologenes profesjonsmakt

Profesjoner eksisterer ikke uavhengig av hverandre. De utgjør et system. Innenfor systemet utfordres og endres faglige myndighetsområder kontinuerlig (Abbot 1988). Jurisdiksjonens grenser er gjenstand for stadig konkurranse mellom profesjonene og avgjøres gjennom det faktiske arbeid som profesjonene gjør og hvilken legitimitet dette har i samfunnet; i lovverket, blant befolkningen og innen den enkelte arbeidsorganisasjon. Systemet påvirkes også av ytre krefter. Ulike ytre endringer kan føre til at oppgaver forsvinner, omformes eller at nye oppgaver blir tilgjengelige, og profesjonene og jurisdiksjonene endres da i takt med dette (Abbot 1988:35). Når nye oppgaver blir tilgjengelige, kan jurisdiksjoner oppstå ved at det offentlige delegerer ansvar (Ramsøy og Kjølørød 1986). Etterspørsel etter sakkyndig bistand i barnevernssaker, har utvidet jurisdiksjon for sakkyndige psykologer. Dette faller også sammen med samfunnets tendens til å anbefale profesjonell bistand i forhold til løsning av mellommenneskelige problemer. Innen barnevernet kan profesjonaliseringen sees på som et svar på sterk faglig kritikk av barnevernet i media (Ericsson 1994, Falck 2000).

Et vesentlig formål med den nye barnevernloven var nettopp å styrke barnevernets legitimitet gjennom å styrke det juridiske og faglige grunnlaget for beslutningene. Et viktig bidrag til det var psykologer som sakkyndige. På grunnlag av formelle retningslinjer hjemlet i loven og særskilt barnevern faglig kompetanse skulle psykologers vurdering av "barnets beste" sikre riktige løsninger. Selv om abstrakt psykologisk kunnskap legitimerer profesjonalitet og sakkyndighet er det ikke gitt at den praktiske utøvelsen av det profesjonelle skjønn i sakkyndighetsarbeid ene og alene bygger på fagkunnskap. Særtrekk på beslutningsprosessen i barnevernet sannsynliggjør at psykologers vurderinger i den enkelte sak kan være påvirket av faktorer som ikke har uttalt legitim plass i deres vurderinger. Det er allerede blant annet påvist at fylkesnemndsordningen tillegger barnevernet en rolle som premissleverandør i forhold til mandat for sakkyndig oppdrag.

Psykologisk sakkyndige som kommer til konklusjoner som strider mot barnevernets oppfatning sjelden engasjeres av barnevernet på nytt. Videre kan man i sak A i en kommune møte en psykolog som sakkyndig utreder, som så i sak B neste uke sitter som meddommer i fylkesnemnda hvor den samme kommune er den ene part.

Psykologers vurderinger tillegges betydelig vekt når de opptrer som sakkyndige i barnevernssaker. Deres vurderinger har ofte avgjørende innvirkning på utfallet av hver enkelt beslutning. En mindre gruppe psykologer særlig innen FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer) synes å ha ideologiske hegemoni når det gjelder dominerende perspektiv på hva som kan og bør defineres som omsorgssvikt. Disse psykologene synes langt på veg å ha oppnådd en autonomi som sakkyndige. Det betyr blant annet en egen frihet og selvstendighet til selv å kontrollere sitt arbeids innhold. Denne friheten er rettferdiggjort ut fra deres profesjonsstatus. Deres vurderinger er styrt av en form for kunnskap som skiller seg fra lege tanke- og forståelsesmåter. Det er for esoterisk og diffust for menigmann å begripe eller ta del i. Samtidig viser rapportene til de samme sakkyndige psykologer en gjennomgående mangel på kritisk metodebruk. spesielt er det flere feil som følger av manglende kildegransking. I enkeltsaker har dette sannsynlig påvirket utfallet i en annen retning enn det metodisk var grunnlag for. Dawes(1994:139) uttaler at offentlig godkjenning av psykologer gir ingen garanti for faglig kvalitet. Grunnen er at det ikke er noen kontroll av anvendte teorier og metoders vitenskapelighet. Den skolering som kreves er ikke nødvendigvis i noe som er vitenskapelig valid, eller noe som fungerer, eller noe som ikke er skadelig. Det hele dreier seg om at en lærer meningene til noen med høy status i feltet. Derfor vil offentlig godkjenning først og fremst beskytte profesjonene selv ,framfor å beskytte offentligheten slik den angivelig skal gjøre. Konsekvensen blir at man som godkjent psykolog utgir seg for å være ”ekspert” på alt som er ”psykologi” og at det kan forsterke mangelen på erkjenne og uttrykke det man *ikke* vet.

Robyn Dawes' bok *House of Cards*(1994) er en flengende kritikk av psykologers mandat i samfunnet. Den grunnleggende kritikken er særlig rettet mot psykologers sakkyndighetsrolle i rettsvesenet. Dawes mener rettsvesenet låner psykologenes skinn av troverdighet til å legitimere beslutninger. Autoriteter med lang klinisk erfaring er falske mener Dawes. Han påviser at profesjonelle klinikere egner seg svært lite til å forstå og forutsi enkeltindividens atferd. Dawes viser til nærmere 90 kvalitativt ulike klinikers skjønsmessige vurderinger, og finner en nesten entydig tendens til at mekaniske prosedyrer for å kombinere informasjon er overlegen psykologers vurderingsevne. Dawes dokumenterer at lang erfaring ikke bedrer treffsikkerheten i vurderingene. En grunn til dette mener han er mangelfull tilbakemelding på arbeidet, i den forstand at det tar lang tid før en vet hvordan det eksempelvis går med barna på sikt.

Dawes(1994:139) påstår at offentlig godkjenning av psykologer gir ingen garanti for faglig kvalitet, fordi det er ingen kvalitetskontroll med anvendte teorier eller metoder. Skolering i faget dreier seg ikke om valid vitenskapelig skolering, men at man lærer seg meningene til noen med høy status på området. Offentlig godkjenning vil derfor dreie seg om beskyttelse av profesjonen selv, framfor å beskytte offentligheten slik den angivelig skal gjøre.

Flere forhold peker seg ut som kan forklare utvidelsen av psykologenes myndighetsområde fra begynnelsen av 1990-tallet. Blant disse er: (1) Forskyvning av problemfokus i barnevernet; en dreining fra "ytre" til "indre" problemer. Tradisjonelt har barnevernsfeltet vært et praktisk orientert handlings- og forvaltningsområde som har vært opptatt av sosial og materiell nød. Følgelig har det vært et område med liten forankring i teoretisk kunnskap. De siste 20 -30 år har vi fått et økende innslag "nye" problemer som for eksempel seksuelle overgrep. Den psykologiske nøden har fått en langt større plass i barnevernssaker. Men utviklingen er klart dobbeltsidig. Dagens barnevernsklienter preges av materielle problemer og "*marginalisering*"(NOU 2000:12). Problemene som barnevernet møter kan knyttes til

strukturelle forhold(Ericsson 1994)Det påpekes blant annet i befringutvalgets utredning av barnevernet(NOU 2000:12). I følge Befringutvalget gjenspeiles ikke i dette barnevernets forståelsesmodeller. Utvalget mener at det dreier seg om en motvilje til å innrømme fattigdomsproblemer i Norge. En slik motvilje lar seg lett kombinere med et psykologiserende og individuelt perspektiv på barns problemer(NOU 2000:12:77).

Fortsatt står praktisk problemløsning sentralt, men behovet for særlig kompetanse og teoretisk kunnskap har blitt mer framtrødende(Grinde 1993,NOU 1995 :23).

(2) Det har vært stor økning i antallet rettssaker ført etter barnevernloven siden begynnelsen av 1980tallet. I perioden 1970 til 1979 var det gjennomsnittlig 3,6 saker pr. år på landsbasis. I 1995 var det gjennomsnittlig 190 saker på landsbasis(Grinde 1996:26 og 2000). Dette har også medvirket til økning i bruk av sakkyndige i barnevernet(Backe- Hansen og Øvreeide 1999). Tilsvarende økning i bruk av sakkyndige har det også vært i saker etter lov om barn og foreldre. Økning i antall skilsmisser, brutte samboerforhold og økt bevissthet og vilje fra fedre til å ville ta del i omsorgen for barna, også etter samlivsbrudd, har sannsynligvis bidratt til at flere og mer kompliserte tvister om foreldreansvar og bosted fremmes for retten(Backe-Hansen og Øvreeide 1999).

(3)Ny barnevernlov(1992) og innføring av statlig fylkesnemnd som nytt beslutningsorgan i barnevernssaker kan sees som en utvidelse av de akademiske profesjoners myndighetsområde, herunder jurister, leger og psykologer. For psykologenes del har opprettelsen av fylkesnemnda som avgjørelsesorgan i saker vedrørende omsorgsovertakelse ført til at de mer direkte har blitt trukket inn i beslutningsprosessen ved at de som fagkyndige medlemmer i fylkesnemnda er med på å ta beslutningene. Parallelt har bruken av sakkyndige i saksforberedelsen økt etter den nye barnevernloven, hvilket igjen har gitt psykologene stor uformell makt i barnevernssaker(Backe-Hansen 1992 og 1994, grinde 1997,Hassel 1997).

Det kan konkluderes at psykologer har oppnådd kulturelle kontroll innenfor barnevernets fagområde.

Et annet område hvor psykologene har fått utvidet sin lisens i samfunnet er psykisk helsevern. Forskrift(1.januar 2001) i Lov om psykisk helsevern(1.juli 1999) gir hjemmel for spesialister i klinisk psykologi til å stå som faglige ansvarlige for vedtak etter loven. Det betyr t psykologer har fått del i ansvar som hittil har tilligget leger(spesialister i psykiatri). Det betyr at psykologer kan stå som ansvarlige for innleggelses, tvungne og frivillige, i psykiatriske institusjoner.

Psykologer er bærere av en faglig delkultur. Deres selvaktelse og identitet er knyttet til det å kunne utøve faget i samsvar med profesjonelle standarder innefor denne delkulturen(Aubert 1976:293). Som psykologer danner de et faglig fellesskap. Opprettelsen av Forum for sakkyndige psykologer i 1994(FOSAP) og autorisasjonsordninger som nevnt i del 1 er et godt eksempel. Psykologene i FOSAP innehar en spesiell rolle som sakkyndige i barnevernssaker (og barnefordelingssaker) og utgjør en spesiell delkultur). Av Norges ca 4000 utøvende psykologer står ca 100-150 oppført i departementets register for sakkyndige i barne- og familiesaker. Et eksempel på en mektig gruppe psykologer er en gruppe innad FOSAP bestående av følgende 11 medlemmer: Elisabeth Backe – Hansen, Terje Galtung, Turid Vogt Grinde, Kjell hagen, karen hassel, Otto Heramb, Arne Holtet, Katrin Koch, Fredrikke Lynum, Anne Poulsson og Knut Rønbeck. Disse 11 har utarbeidet et notat(Backe - Hansen 2002) til departementet angående *"Vurderingsgrunnlaget i alvorlige barnevernssaker."* Blant *"Gruppas konklusjoner"* kan siteres følgende:*"For sterke hensyn til det biologiske prinsippet i de alvorligste sakene? Det er gruppas oppfatning at det biologiske prinsippet får for stor vekt i forhold til barnas beste i noen av de alvorligste sakene, på tross av formuleringene i Lov om barneverntjenester § 4-1. Vi vil derfor anbefale at adgangen til å kunne la det biologiske prinsippet vike i enkeltsaker presiseres ytterligere i denne paragrafen."*

Dette står i motsetning til det som er uttalt i lovforarbeidet til den siste norske barnevernsloven av 1992: *"Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sine barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barn- kanskje problemer av alvorlig karakter- er utgangspunktet derfor at problemene primært bør søkes bedet ved hjelpetiltak. Et annet utgangspunkt ville bryte radikalt med de rådende normer og dag."*(NOU 1985 :18:157)

Ot.prp.nr.44(1991-92) bygger på denne tankegangen, men understreker videre: *"Utvalget presiserer at dette i seg selv ikke betyr en nedprioritering av barnas interesser og legger vekt på de sterke bånd som eksisterer mellom barn og foreldre"*(NOU 1985 :18 :41)

Rettsikkerhet og menneskerettigheter

Torstein Eckhoff har gitt en konkret og god definisjon av rettsikkerhetsbegrepet innen forvaltningen: *"den enkelte skal være beskyttet mot overgrep eller vilkårlighet fra myndighetenes side, og han skal ha mulighet for å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser. Ofte inkluderes også hensynet til likhet og rettferdighet rettsikkerhetsidealet. For å tilgodese disse hensyn stilles dels visse krav til de materielle reglene og dels til saksbehandlingen."*(Eckhoff,1966:86)

Siv Westerberg er svensk jurist og lege med spesialisering på medisinske - juridiske problemer. På spørsmål om hvordan hun vurderer rettsikkerheten i norsk og svensk barnevern svarer hun følgende:

" Man kanskje kan tro at jeg nu tänker framföra att när det gäller barnevernsaker så er allt så mycket bättre i Sverige. Men så är det inte alls. Problemen i Sverige och Norge med den nästan totale rettslösheten för föräldrar och barn, som angrips av barnevernet, är synnerligen lika i Sverige och Norge. Det vet jag efter flerårig samarbete med personer i Norge, som arbetar mot den här rettslösheten. Det var nog bara rena turen att det satt en

förständig polismästare i Göteborg, som beslöt att stoppa polisjakten på den 14-åriga norska flickan. Även i Sverige nödgas människor fly utomlands för att undgå barnevernet eller socialnämnden, som motsvarande myndighet heter i Sverige. Jag känner till fall där familjer flytt til USA, Tyskland och till och med till forna Jugoslavien. Man flydde altså från Sverige till ett krigförande land för att skydda sina barn från barnevernet. Då är det illa ställt med rättssäkerheten.

Jag har som klient tonåriga C. Som femtonåring lyckades hon hålla sig gömd i flera månader i Sverige efter det socialnämnden under årtal sänt henne runt mellan olika barnhem och fosterhem. Efter det C varit på flykt i nästan ett halvår och gått ner 7 kilo i vikt gav socialnämnden upp och hon fick komma hem till sina föräldrar och återupptaga sin skolgång. En skötsam flicka, barn till skötsamma föräldrar. Orsaken till tvångsomhändertagandet var som i så många andra fall falska incestanklagelser mot faderen.

Det är en orimlig situation i ett välfärdsland när människor måste fly undan myndigheterna. Vi måste förbättra rättssäkerheten.

Hur?

Först och främst borde föräldrarna få en advokat och rättshjälp på ett mycket tidigare stadium. Redan första gången som barnvernet/socialnämnden tar kontakt med dem. Och föräldrarna och deras advokat bör ha precis lika stora möjligheter som barnevernet/socialnämnden att få anlita egna sakkunniga och dessa sakkunniga skal betalas av rättshjälpen. Det är viktig med egna sakkunniga. Barnevernet/socialnämnden försöker ju "medikalisera" det här området och påstår ofta grundlöst att barn eller föräldrar har psykiska störningar när det i själva verket handlar om helt normala reaktioner på angreppen från barnevernet. I just fallet med tonårsflickan, som begick självmord och som jag har skildrat här ovan, var det emellertid närmast tvärtom. Barnevernet feltolkade totalt flickans

sjukdomssymptom så som varande resultat av påstådda sociala missförhållanden i föräldrahemmet. Det här visar ju v ikten av att föräldrarna tillåts anlita egna sakkunniga. Däremot har jag personligen nästan bara dåliga erfarenheter av att det förordnas sga ombud för barnen. Majoriteten av dessa "barnadvokater" upprepar bare allt var barnevernet/socialnämnden säger.

Vidare måste vi få bort de här enormt höga ekonomiska ersättningarna som fosterförelldrar och barnhem får. När människor tillåts tjäna pengar på barn leder det nesten alltid til katastrof för barnet. De få barn, som verkligen behöver ett fosterhem, bör placeras hos nära släktingar och dessa släktingar bör i stort sett bara få ekonomisk ersättning för sina omkostnader."

Sverre Kvilhaug har lang erfaring som advokat i barnevernsaker og regnes i Norge som en av markerte kritikere av sakkyndiges rolle i barnevernsaker. Kvilhaug har publisert kritiske artikler om dette og tilsvarende emne i presse og tidsskrifter. Et av spørsmålene han er opptatt av er det han kaller for psykologenes hattebytter i barnevernssaker. Slik Kvilhaug ser det reiser dette spørsmål om kravet til rettferdig rettergang oppfylles:

"Menneskerettighetskonvensjonens artikkel 6 forskriver at enhver har krav på rettferdig rettergang. Det gjelder også i barnevernssaker i fylkesnemnd og domstoler vedrørende omsorgsovertakelser av barn, tilbakeføring og samvær. Psykologene har i disse sakene en svært spesiell rolle. De betales av barnevernet for å gi en sakkyndig vurdering av barn, foreldre og omsorgssituasjonen. Dessuten oppnevnes de samme psykologene som sakkyndige medlemmer av fylkesnemndene og domstolene for å være med og avgjøre sakene. Slik skifter de stadig hatter. Omfang og økonomisk betydning for ganske mange psykologer er slik at det er rimelig å spørre om psykologenes rapporter, men også deres stemmegivning, påvirkes av deres økonomiske interesse i å sikre nye oppdrag for barnevernet. Underlig nok synes

problemstillingen hittil ikke å ha plaget fylkesnemndlederne, domstolene eller departementet. I straffesaker ville et tilsvarende hattebytte aldri ha blitt akseptert og ikke engang funnet på.”

Kvilhaug utdyper dette slik:

”Jeg skal illustrere omfanget: En psykolog i Nordfjordeid opplyste i 2001 at hun hadde fått cirka 40 saker som betalt sakkyndig for barnevernet og cirka 50 saker som sakkyndig medlem av to forskjellige fylkesnemnder. Vel ett år senere hadde hun hatt ytterligere elleve oppdrag for barnevernet og fem for fylkesnemnd, hun hadde dessuten vært fagkyndig medlem i herredsrett. Kan man ha tillit til at en psykolog som har så mange oppdrag for barneverntjenester som forannevnte eksempel viser, av stor økonomisk betydning for vedkommende psykolog, vil gi eller er i stand til å gi den private part i en barnevernssake en saklig og rettferdig behandling? Vil ikke de fleste tro at slike psykologer gir barnevernet medhold i bortimot 100 prosent av sakene, og er det ikke nettopp det disse psykologene i praksis gjør? Er det noen som tror at en psykolog som stemmer mot barnevernet, har særlig mulighet for å få et oppdrag for barnevernet senere? ”

Kvilhaug har forslag til å bedre rettssikkerheten til den private part:” *For å gi de private parter i en barnevernssake muligheter for en rettferdig rettergang er det nødvendig å lage vanntette skott mellom de psykologene som tar oppdrag for barnevernet og de som påtar seg å være sakkyndig meddommer for domstolene eller fylkesnemndene. Karantenetiden bør være minst ti år i begge retningene. Psykologene bør måtte velge om de vil ta oppdrag for barnevernet eller være sakkyndig medlem av fylkesnemnder og domstoler, og det valget må de stå på. Dermed er det kanskje også en mulighet for at de fagkyndige medlemmene i fylkesnemnd og domstoler opptrer som reelle sakkyndige, noe de i svært liten utstrekning gjør i dag. Da vil de kanskje også begynne å ta i betraktning det forskningsmessige faktum at det er sammenheng mellom atskillelse mellom barn og foreldre og senere fysiske og/eller psykiske lidelser for barnet, gjerne langt ut i voksenalder. Også fylkesnemndlederne vil skjerpe seg og*

i større grad foreta nøytrale vurderinger når kommunens advokat ikke er en psykolog som vedkommende fylkesnemndleder nær sagt til stadighet har som kollega i fylkesnemnda og derfor nærmest et kollegialt forhold til også når vedkommende er engasjert av barnevernet.”

I St.meld. nr. 39 (1995-96) heter det på side 17, spalte 2: *”Det er samtidig viktig å erkjenne at åpenhet og stadig fokus på barneverntjenestens arbeid er nødvendig for å sikre at barneverntjenesten ikke utvikler en kultur som strider mot de alminnelige borgeres verdi- og rettsoppfatning.”*

For å sikre ovenstående heter det i artikkel 10 i verdenserklæringen for menneskerettigheter: *”Enhver har krav på under full likestilling å få sin sak rettferdig og offentlig behandlet av en uavhengig og upartisk domstol når hans rettigheter og plikter skal fastsettes, og når en straffeanklage mot ham skal avgjøres.”*

Barnevernkritikeren Marianne Skånland har sett nærmere på rettspraksis i den europeiske menneskerettighets - domstolen Strasbourg. Hun fant en type saker mellom Tyrkia og kurderne hvor det militære var påtalemyndighet, og hvor Tyrkia ble dømt hver gang kurderne kunne vise at det satt en militær med blant dommerne. Menneskerettighetsdomstolen fant da at den tyrkiske domstolen ikke oppfylte folkerettens strenge krav til uavhengighet.

Mye tyder på at norske barnevernssaker representerer en parallell. Det skyldes at det i barnevernssaker benyttes en spesialdomstol som foruten fagdommer og legdommere, også omfatter såkalte sakkyndige dommere. Spørsmålet er om disse oppfyller de kravene folkeretten stiller til uavhengighet. Mange av dem arbeider i barnevernet, og er nære venner eller kolleger med de barnevernarbeiderne som fungerer som påtalemyndighet i denne type saker.

I Norge er folkeretten innarbeidet i lovverket. For å sikre innbyggerne rettferdig behandling heter det derfor i forvaltningsloven 6, andre avsnitt:

”Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen han har nær personlig tilknytning til.”

Politikere som har blitt konfrontert med overnevnte problemstilling, har derimot reagert med stort sett å se bort fra foreldrenes rettigheter idet de har betraktet de sakkyndige dommerne som nøytrale representanter for barnet. I henhold til folkeretten er det derimot ikke mulig å tilsidesette den enes rettigheter på bekostning av en annens. Dette fremkommer klart av så vel artikkel 29 i verdenserklæringen for menneskerettigheter og artikkel 3, punkt 2 i FNs barnerettskonvensjon:

”Partene påtar seg å sikre barnet det vern og den omsorg som er nødvendig for hans eller hennes trivsel idet hensyn tas til rettighetene og forpliktelsene til hans eller hennes foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som i følge loven er ansvarlig for ham eller henne, ...”

I anke(advokat Annette Lilleengen, advokatfirmaet Kvande & Co, 24. november 2003) til Norges høyesterett(Saksnr. For Hålogaland lagmannsrett:03-00310 A/08) uttales at domspremissene var basert på uriktig faktum: *”Dommen består i vesentlig grad av gjengivelse fra barnevernets dokumenter og sitering fra barnevernets sakkyndig og den rettsoppnevnte sakkyndige. Det ble fra den ankende parts side under hovedforhandling i lagmannsretten spesielt lagt vekt på dokumentbevis spesielt lagt vekt på dokumentbevis og vitner for å få frem riktig faktum og fremstilling av sakens forhistorie. Dette er ikke tatt hensyn til av lagmannsretten, som klart gir uttrykk for at den ankende parts vitner- i alt 12- ikke har problemforståelse. Når det gjelder de private engasjerte sakkyndige skriver lagmannsretten at de i liten grad har lagt vekt på deres utredninger. Det er oppsiktsvekkende at lagmannsretten kun siterer fra negative beskrivelser fra den offentlige parts side uten å nevne den private parts motargumenter før det konkluderes.”*

Vitner fra lokalsamfunnet(naboer, lærere, arbeidsgivere) ble behandlet som kasus, da retten fant at de manglet problemforståelse. Uttalelsene fra vitnene ble ikke drøftet i det hele tatt.

Dag Hiåsen, leder av den norske foreningen Folkeaksjonen mot psykiaternes overgrep(FAMPO) kommenterer dommen slik:” *I perioden mellom tingretts - og lagmannsrettsbehandling av saksforholdet, ble Svanhild Jensen tilsatt v/Gargo pleie- og sykehjem i hjemkommunen. Fra hennes foresatte ved denne institusjon, ble det under rettsforhandlinger i Hålogaland lagmannsrett, tilkjennegitt at hun (Svanhild) utviste dyktighet mht. omsorgsutøvelse og grensesetting. Og endog - at hun hadde utvist særskilt dyktighet hva angår nevnte overfor sterkt pleietrengende (Parkinson- rammede) pasienter. Men vitneprov avgitt fra ”kasus” som ”mangler problemforståelse” – må forbigås i stillhet.”*

To av lagmannsrettens dommere var inhabile. Den ene meddommer (fagkyndig) var sjef for barneverntjenesten i en kommune i samme fylke som barneverntjenesten som var part i saken. Den andre inhabile var lagdommer som satt i samme dommerpanel som barnevernets utnevnte sakkyndige uka før- den samme lagdommer skulle ta stilling til alvorlige anklager om faglig inkompetanse som ble rettet mot samme sakkyndige psykolog.

Sakkyndige som rettssikkerhetsgaranti?

Hensikten blant annet bak fylkesnemndsordningen i omsorgsovertakelsessaker var å bringe andre fag enn jussen inn i vedtaksprosessen til å opplyse og klargjøre faktum i saken. Denne undersøkelsen har forsøkt å belyse hvilke funksjoner psykologisk sakkyndige kan ha.

Oppnevnt sakkyndig skal være objektive og partsnøytrale i sine vurderinger. Karen Hassel, tilknyttet ledende gruppe innen FOSAP, skriver at den kommunalt oppnevnte sakkyndige må sees som en rådgiver for kommunene hvis hovedoppgave er å hjelpe barnevernet i den saksutredning(Hassel,1997:188)Hun skriver videre at det ikke er den kommunalt sakkyndiges oppgave å overprøve barneverntjenestens vurderinger. En slik oppfatning kan lede til at det

bare er loyale sakkyndige som blir brukt av kommunen. Utredningen blir med det et bestillingsverk. De kritiske grupperinger/foreninger i Norge og Sverige påstår dette: barneverntjenesten vil ha sine psykologer - slik at de vet at de får det de vil ha (det ønskete resultat) og den engere krets av psykologer sikres nye oppdrag. Det empiriske materiale i denne undersøkelsen støtter slike påstander på flere vesentlige punkter- det gjelder utvalget av utredninger hvis konklusjoner er sammenfallende med barneverntjenestens ”bestilling.” Det er problematisk at psykologer både kan være utredere for kommuner og sakkyndige medlemmer av fylkesnemnda. En psykolog kan overfor samme kommune opptre som utreder i en sak og beslutningstaker i nemnda i en annen. Slik hopper psykologene frem og tilbake i rollene som henholdsvis dommere og sakkyndige. Cand.jur Herman Berge fant ved søk på lovdata følgende mønster hos en av psykologene i den indre gruppe på 11:

”ved en gjennomgang av de 33 avgjørelser som jeg fant på Lovdata, finner man ingen avgjørelser hvor Poulsson ikke har konkludert til fordel for sin oppdragsgiver. Man kan dermed trygt konkludere med at Poulsson konsekvent konkluderer i tråd med oppdragsgivers ønsker og syn. Poulssons arbeid har derved – etter mitt syn – overhode ingen verdi som fagmateriale, og er – slik der fremstår – naturlig nok uegnet og endog skadegjørende – i ”barnevernssaker”. (Berge 2004).

Metodebruken - kanskje spesielt mangelen på kildegranskning i forhold til barneverntjenestens angivelige faktaopplysninger er illustrerende i så måte. Kriminologen Dag Ellingsen fant tilsvarende utilfredsstillende metodebruk i rettspsykiatriske erklæringer som ble brukt av dommere til å legitimere langvarig innesperring av mennesker (Ellingsen 1985).

Funn fra enkeltsøk i lovdata og internetts hjemmesider indikerer at det er tale om tette bånd mellom barnevern, sakkyndige og rettsvesen. Enkelte psykologer innen FOSAP har investerte interesser i barneverntjenesten. En framtrædende psykolog på vestlandet er både styreformann

i barneverninstitusjoner og medlem i tiltaksgrupper innen barnevernet. Den samme psykolog har mange sakkyndige oppdrag fra barnevernet og sakkyndig arbeid for rettsvesenet som utreder og fagkyndig meddommer. Av de 21 psykologene som var utredere i de 37 omsorgsovertakelsessakene, var 7 psykologer knyttet til den ”indre gruppe på 11” innen FOSAP. De 7 psykologene var sakkyndige i alt 18 saker. Søk på internett viser at enkelte sakkyndige psykologer har hjemmesider. Følgende viser profilen til en av psykologene i den ”indre gruppe på 11” innen FOSAP:

” Mangeårig erfaring - fra 1977 - med utredning og arbeid med barn og familier.

- *Bred erfaring som sakkyndig for domstolene i barnevern- og barnefordelingsaker.*
- *Mange oppdrag for kommunale barnevernkontorer, som sakkyndig utreder i barnevernsaker.*
- *Omfattende erfaring også som sakkyndig medlem av Fylkesnemnda for sosiale saker (barnevernsaker) i tre fylker, siden 1993.*
- *Fagkyndig meddommer for tingrett og lagmannsrett i et stort antall saker, i hovedsak barnevernsaker.” (sist registrert 19.april 2006 www.mamut.com/Holtet/)*

Psykologmiljøene er små. De fleste kjenner hverandre . Sakkyndige er i mange tilfelle ikke eksterne fagpersoner, men en del av et nettverk med tette bånd til barnevernet. Rettssystemet støtter denne praksis. Det synes som det i flere tilfeller utvikles et ”toppfolkenes partnerskap” mellom sakkyndige psykologer, barnevern og rettsvesen. Tette bånd kan oppstå mellom sakkyndige psykologer, barnevern og rettsvesen. Slike bånd kan influere på psykologers metodebruk, spesielt i forhold til vurdering av såkalt autorative kilder. Opplysninger fra offentlig instans er ikke nødvendigvis faktiske i den betydning at der er kontrollert mot uavhengige kilder.

Summary

Human rights and the child protection services in Norway and Sweden. An analysis of the relationship between psychological expertise and the courts.

The study consists of an analysis of 37 expert opinions in child protection cases in Norway, 2000 - 2004, all of which recommend taking the children into care - a conclusion which was also the verdict of the Courts. Only five cases had neglect/abuse as the reason for the report to the investigation.

18 of the 37 expert investigations which were built on reports from child welfare system were brought to decision by the committee for Social

Cases(“Fylkesnemnda for sosiale saker”): The psychological expertise employed lacked any method of critically assessing sources. Most of the information in their investigation was based on second hand sources which were not controlled against bias. Use of observations and tests lacked critical control of reliability, validity and ascertainable facts.

The testimony of laymen; family, friends and colleagues was stigmatized and overruled compared to that of the professionals (professional groups within and attached to the child protection services).

One cannot determine in what ways the investigations are and are not representative of the population of expert investigations in welfare cases resulting in the placing of children in fosterhomes and child welfare institutions. However, the findings give important information about the premises on which the expert opinions were based and on the function of the court system, since 50

% of the psychologists functioning as experts in the cases concerned were linked to the child welfare in different ways. According to critics of the system in Sweden, the pattern in Sweden resembles the practice in Norway.

Vedlegg 1 Lov om barneverntjenester (barnevernloven)- Kapittel 4.

Særlige tiltak.

§ 4-12. vedtak om å overta omsorgen for et barn.

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes

a)

dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,

b)

dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,

c)

dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller

d)

dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet

Et vedtak etter første ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.

Et vedtak etter første ledd skal treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 7.

Litteratur

Abbot, A.(1988)*The system of Professions. An Essay on the Division of Expert Labour. The University of Chicago Press. Chicago/London*

Alsvåg,H. og E. Gjengedal(2000)*Omsorgstenkning. En innføring i Kari martinsens forfatterskap. Bergen: Fagbokforlaget*

Aubert, V.(1976)*Rettens sosiale funksjon. Universitetsforlaget. Oslo- Bergen – Tromsø*

Backe- Hansen, E(1999)"Vurderingsprosessen i det sakkyndige arbeidet" i backe-Hansen og Øvreeide (red.)*Sakkyndig arbeid. Fag og beslutninger om barn. Ad. Notam Gyldendal .Oslo*

Backe- Hansen, E og I. Breder(1979)"Om psyklogers ansvarsforhold: Har vi plikt til å avgi sakkyndig uttalelse? Har vi rett til å la være? I *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*.16,214-216

Backe- Hansen, E(red.)(2002) *Vurderingsgrunnlaget i alvorlige barnevernssaker. Oslo: NOVA, Skriftsere nr. 3*

Berge, H.(2004)*Sakkyndige i barnevernets tjeneste forpurrer rettferdig rettergang. www.Barnas.rett.no/artikler/sakkyndige i barnevernets tjeneste.htm.102 k*

Berger, P. og T. Luckmann(1987)*Den samfunns skapte virkelighet. København: Lindhardt og Ringhof*

Dahl, O.(1976)*Grunntrekk i historieforskningens metodelære. 2.utgave annet opplag. Universitetsforlaget i Oslo*

Dawes, R.M.(1994)*House of Cards. Psychology and Psychotherapy Built on Myth. The Free Press. New York*

Dokument nr.15(2005-2006), Spørsmål nr.92,3/11-2005

Eckhoff, T.(1966)*Effektivitet og rettssikkerhet i den offentlige forvaltning. Rettferdighet og rettssikkerhet. Oslo*

Edvardsson,B.(2003)*Kritisk utredningsmetodikk. Liber utbildning. Stockholm*

Eitinger,L., Retterstøl, N. og U.Malt (1999)*Psykosier og organisk betingede sinnslidelser. Universitetsforlaget. Oslo- Bergen - Tromsø*

Ellingsen, D.(1985)Sjelsevner og rettssikkerhet: en induktiv studie av rettspsykiatriens praksis og begrepsapparat. *Magistergradsavhandling. Institutt for sosiologi. Universitetet i Oslo*

Ericsson,K.(1994)"Barnevern og samfunnsvern i etterkrigstida" i Evans, Frønes og Kjølørød(red.)*Velferdssamfunnets barn. Ad notam Gyldendal Oslo*

Falck, S. (2000) "Hvorfor fylkesnemnd" I Falck og havik (red.) *Barnevern og fylkesnemnd*. Kommuneforlaget, Oslo

Freidson, E. (1970) *Profession of Medicine. A study of the sociology of Applied Knowledge*. The University of Chicago Press. Chicago and London

Grinde, T. (2000) "Fakta om fylkesnemndene og aktuelle spørsmål" I Falck og havik (red.) *Barnevern og fylkesnemnd*. Kommuneforlaget. Oslo

Kjølsrød, L. (1994) (red) *Velferdssamfunnets barn*. Ad Notam Gyldendal Oslo

Hassel, K. (1997) Sakkyndige i barnevernssaker, i Steinar Tjomsland (red) *Barnevern og omsorgsovertakelse*. Kommuneforlaget: Oslo

Iversen, O. (1998) Bør det innføres tidsfrister i barnevernet?, *Fosterhjemskontakt* nr 8, s.27

Kjønstad, K. (2002) *Barnevern, fylkesnemnder og rettssikkerhet*. Gyldendal Akademisk: Oslo

Kvilhaug, S. (2005) *Atskillelse barn og foreldre*. Cita forlag. Isdalstø

Lindboe, K. (1998) *Barnevernrett*, 3. utgave Oslo

Norström, C. og A. Thunved (1999) *Nya sociallagerna, med kommentarer, lager och författningar som de lyder den 1. januari 1999*. Stockholm

Ramsøy, N og L. Kjølsrød (1986) "Velferdsstatens yrker" i Allden, ramsøy og Vaa (red) *Det norske samfunn*. Gyldendal. Oslo

Reigstad, S.W. (1994) "Regler som styrer og regulerer sakkyndig arbeid. Del 1 i *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. 31, 373-384

Socialstyrelsen (1995) barnet i Rättsprosessen. LUV-mål i kammerrätterna - beslutunderlag och domar. *SoS-rapport* 1995:21. Stockholm

Tjomsland, S. (1997) *Barnevern og omsorgsovertakelse*. Kommuneforlaget: Oslo